

*Dr hab. Józef Pfaff, prof. UE
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów i Ubezpieczeń
Katedra Rachunkowości*

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Anety Brzeskiej pt.: „**Audyt spółdzielni mieszkaniowej – potrzeba integracji rewizji finansowej i lustracji**”

napisanej pod kierunkiem naukowym prof. nadzw. dr hab. Wojciecha A. Nowaka
na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego

1. Ocena problemu badawczego i wyboru tematu rozprawy

Obowiązujące obecnie w Polsce przepisy regulujące problematykę audytu finansowego spółdzielni mieszkaniowych zakładają swego rodzaju dualizm w tym zakresie. Z jednej strony, zgodnie z prawem spółdzielczym, obligują do przeprowadzenia corocznej lustracji działalności spółdzielni, a z drugiej, przepisy o rachunkowości nakładają obowiązek badania sprawozdania finansowego. Wymienione dwie formy audytu posługują się w praktyce podobnymi, a w niektórych przypadkach tożsamymi metodami, technikami i procedurami audytu, co prowadzi w konsekwencji do dublowania zarówno pracy audytorów, jak i końcowych sprawozdań z audytu, adresowanych do tej samej grupy interesariuszy. W kontekście zmieniającej się rzeczywistości, nowych wyzwań związanych z zarządzaniem spółdzielnią mieszkaniową, naturalnym jest wskazanie potrzeb uzupełnień i reorientacji ujawnień informacyjnych odnośnie działalności spółdzielni mieszkaniowych zapewniających potrzeby jej interesariuszy, a jednocześnie przyczyniając się do zmniejszenia kosztów i obciążeń administracyjnych. Takim rozwiązaniem wydaje się być zaproponowany w rozprawie zintegrowany audyt spółdzielni mieszkaniowej z uwzględnieniem czynności rewizji finansowej i czynności lustracyjnych, zakończony jednym kompleksowym sprawozdaniem audytora adresowanym do interesariuszy spółdzielni.

Przedstawione przesłanki uzasadniają wybór spółdzielni mieszkaniowych jako obiektu badań, a na gruncie rozwiązań dotyczących rewizji finansowej i lustracji powstał problem

badawczy sprowadzający się do odpowiedzi na pytanie: czy możliwe jest zastąpienie dwóch niezależnych audytów i raportów spółdzielni mieszkaniowych jednym audytem zintegrowanym?

Na tle tak naświetlonego problemu, należy ocenić, że dobór tematu rozprawy doktorskiej jest trafny, aktualny i wychodzący naprzeciw oczekiwaniom zarówno teorii jak i praktyki rachunkowości.

Celem głównym rozprawy jest opracowanie modelu zintegrowanego audytu spółdzielni mieszkaniowej, uwzględniającego zagregowane informacje z rewizji finansowej i lustracji zorientowane na zwiększenie wartości dla interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych.

W ramach tak postawionego celu głównego wyodrębniono następujące cele szczegółowe:

- wykazanie specyfiki spółdzielni mieszkaniowej w świetle innych form organizacyjno-prawnych;
- usystematyzowanie wiedzy odnośnie rewizji finansowej i lustracji spółdzielni mieszkaniowej w Polsce;
- wskazanie potrzeby uzupełnień i reorientacji ujawnień informacyjnych obowiązujących obecnie w sprawozdaniu z rewizji finansowej i protokole z lustracji;
- określenie zbioru zainteresowanych zintegrowanym audytem spółdzielni mieszkaniowej oraz identyfikacja czynników mających wpływ na jego model;
- identyfikacja potrzeb ujawnień informacyjnych, w powiązaniu z zakresem informacji generowanych przez obecnie obowiązujące sprawozdanie z rewizji finansowej i protokół z lustracji.

Na bazie tak sformułowanego celu rozprawy oraz przeprowadzonych rozważań teoretycznych postawiono następująca hipotezę główną: „zintegrowany audyt spółdzielni mieszkaniowej wymaga uwzględniania aspektów lustracyjnych istotnych dla szerokiego grona odbiorców”.

W celu weryfikacji hipotezy głównej sformułowano następujące hipotezy pomocnicze:

1. systemowe i ogólnospołeczne uwarunkowania funkcjonowania spółdzielni mieszkaniowej determinują konstrukcję audytu jej działalności;
2. w ramach poszerzonej rewizji finansowej uzyska się informacje wymagane przez przepisy o lustracji;
3. model sprawozdania z zintegrowanego audytu jest dostosowany do potrzeb i wymogów interesariuszy spółdzielni mieszkaniowej;

4. model sprawozdania z zintegrowanego audytu, obejmujący rewizję finansową i lustrację, poprawi pertynentność informacji wygenerowanych ze sprawozdania dla wszystkich interesariuszy.

Realizacja celu głównego oraz celów częściowych determinowała dobór metod badawczych. W pracy zastosowano metody analizy dedukcyjnej (przeprowadzając pogłębione studia literatury krajowej i zagranicznej wraz z analizą aktów prawnych), a w części empirycznej metody obserwacji, ankietową i studium przypadku.

Wykorzystane metody badawcze oceniam jako trafnie dobrane i wystarczające do realizacji celu rozprawy.

2. Ocena treści rozprawy, realizacji celu pracy i weryfikacji hipotez badawczych

Konstrukcja pracy została dobrze podporządkowana realizacji określonego we wstępie celu i wyraźnie akcentuje dwa spójne wątki badawcze – teoretyczny i praktyczny.

W rozdziale pierwszym "Spółdzielnie mieszkaniowe w środowisku spółdzielczym – charakterystyka, interesariusze i ryzyka", który należy ocenić jako wstęp teoretyczny do badań w kolejnych częściach rozprawy, na podstawie analizy literatury dokonano porównania spółdzielni do innych wybranych form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw w kontekście ich roli w polskim systemie społeczno-gospodarczym. Dokonano scharakteryzowania i umiejscowienia spółdzielni mieszkaniowej w polskim systemie ekonomicznym i prawnym, ze wskazaniem również regulacji międzynarodowych w tym zakresie.

Rozdział drugi "Rewizja finansowa a lustracja w teorii i regulacjach" poświęcono szczegółowej analizie literatury i regulacji prawnych (w tym standardów) dotyczących rewizji finansowej oraz lustracji. Uwieńczeniem tego rozdziału jest przeprowadzona autorska analiza porównawcza tych dwóch form zewnętrznych audytów i dokonanie oceny możliwości ich integracji. Wyciągnięte wnioski z przeprowadzonych badań literatury, w powiązaniu z praktyką rewizji finansowej i lustracji, pozwoliły na zidentyfikowanie obszarów wymagających integracji, stanowiąc tym samym przyczynek do sporządzenia nowej formuły modelu audytu zewnętrznego.

Do treści tego rozdziału wnoszę następujące uwagi szczegółowe:

- s. 75 ostatni akapit - błędnie powołano się na ustawę o rachunkowości, powinna być ustawa o biegłych rewidentach, firmach audytorskich i nadzorze publicznym;

- s. 76 drugi akapit - KSB 200 określa cel badania sprawozdania finansowego, a nie cel rewizji finansowej;
- s. 78 ostatni akapit - nie ma tytułu zawodowego "dyplomowany biegły rewident";
- s. 79 odnośnik 223 wymienia nieprawidłowe nazwy egzaminów z wiedzy dla kandydatów na biegłych rewidentów;
- s. 80 drugi akapit - cechy etyczne zawodu biegłego rewidenta określa Kodeks Etyki IFAC, wśród nich nie ma takich cech etycznych jak wymieniono: zgodność ze standardami, niezależność, uprzejmość;
- s. 80 ostatni akapit - od dwóch lat nie ma w Polsce pojęcia "podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych", zostało ono zastąpione ustawowo pojęciem "firma audytorska";
- s. 81 rys. 2.2. niewłaściwa nazwa rysunku; powinna brzmieć: "Przedmiot działalności firm audytorskich", a także niekompletna prezentacja - brakuje jeszcze jednej usługi;
- s. 82 tabela 2.4. przedstawia tradycyjne etapy procesu badania sprawozdania finansowego, a nie obecnie obowiązujące i stosowane zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Badania.

Proszę aby w czasie publicznej dyskusji nad rozprawą doktorską Autorka przedstawiła obecne podejście do badania sprawozdania finansowego zgodnie z MSB (przez pryzmat oceny ryzyka istotnego zniekształcenia).

Rozdział trzeci „Produkty rewizji finansowej i lustracji w praktyce spółdzielni mieszkaniowych – analiza porównawcza”, stanowi uszczegółowienie rozważań prowadzonych w rozdziale drugim poprzez gruntowną analizę produktów rewizji finansowej – sprawozdania z badania oraz lustracji – protokołu z lustracji, w praktyce polskich spółdzielni mieszkaniowych.

Aby ocenić możliwość zastąpienia dwóch niezależnych sprawozdań z audytów zewnętrznych jednym zintegrowanym sprawozdaniem, dopasowanym do specyfiki spółdzielni mieszkaniowych, dokonano analizy porównawczej produktów dualnego zewnętrznego audytu spółdzielni mieszkaniowej, z uwzględnieniem zmieniających się regulacji prawnych i zastosowania ich w praktyce. Celem badania było rozpoznanie podobieństw i różnic pomiędzy

dwoma produktami audytów zewnętrznych jednostki badanej tj. rewizji finansowej i lustracji oraz możliwości ich przyszłej integracji.

Wyniki analizy posłużyły do przygotowania materiału niezbędnego do realizacji badań empirycznych przedstawionych w następnych rozdziałach oraz stanowią podstawę teoretyczną do konstrukcji nowego produktu. Biorąc pod uwagę wyniki analizy, zgodnie z przewidywaniami, elementy sprawozdania z badania sprawozdania finansowego w wybranych pozycjach prezentują podobne obszary informacji, jak w protokole z lustracji. Jednak objętościowo i merytorycznie protokół z lustracji zawiera więcej danych niekoniecznie istotnych dla interesariuszy. Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego konsumuje obligatoryjny zestaw fundamentalnych danych i informacji o badanej spółdzielni mieszkaniowej, a zatem nie muszą być one powtarzane w innych dodatkowych dokumentach, z kolejnego audytu.

W protokole lustracji również zamieszcza się sprawozdanie z badania rocznego sprawozdania finansowego w sytuacji, gdy jednostka nie podlega badaniu przez biegłego rewidenta, co stanowi kolejny element potwierdzający, iż rewizja finansowa mogłaby stanowić niejako substytut czynności lustracyjnych, przy obciążeniu finansowym, organizacyjnym i administracyjnym tylko jednego audytu.

Końcowe rezultaty i wyciągnięte wnioski z przeprowadzonych badań w tym rozdziale dostarczyły informacji odnośnie ułomności obu produktów dualnego audytu spółdzielni mieszkaniowej i wskazały obszary na podstawie których można je od strony technicznej zintegrować, dając możliwość utworzenia produktu spełniającego potrzeby wszystkich interesariuszy. W związku z tym nie ma przeszkód, aby celem zaspokojenia potrzeb interesariuszy audytu opracować innowacyjne narzędzie w postaci zintegrowanego produktu końcowego.

Logiczną kontynuacją prezentowanych wcześniej zagadnień są dwa kolejne rozdziały (4 i 5), w których przeprowadzono empiryczną weryfikację hipotez badawczych.

W rozdziale czwartym "Model zintegrowanego audytu spółdzielni mieszkaniowej" zaprezentowano wyniki badania empirycznego na trzech grupach respondentów: interesariuszy spółdzielni mieszkaniowej, biegłych rewidentach i lustratorach. Po zdiagnozowaniu i wyciągnięciu wniosków z badania zakresu wykorzystania produktów rewizji finansowej i lustracji oraz potrzeb interesariuszy, zaprezentowano warunki jakie powinien spełniać model

zintegrowanego audytu spółdzielni mieszkaniowej wraz z jego produktem końcowym - zintegrowanym sprawozdaniem niezależnego biegłego rewidenta, z propozycją struktury tego opracowania. W podsumowaniu przedstawiono uwarunkowania i perspektywy wykorzystania zintegrowanego audytu w usprawnieniu funkcjonowania spółdzielni mieszkaniowej w praktyce.

W rozdziale piątym „Weryfikacja implementacji zaproponowanego modelu – studium przypadku” został opisany aspekt aplikacyjny rozprawy. Z wykorzystaniem pojedynczego studium przypadku (mikrospółdzielni mieszkaniowej) odnoszącego się do eksperymentu pilotażowego, sformułowano autorskie przykładowe sprawozdanie ze zintegrowanego audytu tej spółdzielni przy współpracy z biegłym rewidentem. Zaproponowany model zintegrowanego sprawozdania z audytu stanowi ciekawe połączenie sprawozdania biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego oraz protokołu lustratora. Udowodniono, że stosując równocześnie założenia rewizji finansowej i lustracji można przeprowadzić zintegrowany audyt spółdzielni mieszkaniowej. Wyniki tego audytu pozwalają sformułować rekomendacje dla osób zarządzających spółdzielnią mieszkaniową, a także dla szerokiego grona interesariuszy zewnętrznych.

Autorka zdaje sobie sprawę, że z proponowanym modelem wiązać się również pewne ograniczenia, a mianowicie obecnie obowiązujące przepisy, zarówno w zakresie rewizji finansowej jak i lustracji, uniemożliwiają jego zastosowanie i sporządzenie sprawozdania z badania w proponowanej postaci. Dodatkowo, moim zdaniem, pojawią się „opory” ze strony Związku Rewizyjnego Spółdzielni Mieszkaniowych oraz Krajowej Rady Spółdzielczości, dla których „lustracja” oraz zawód „lustratora” są swego rodzaju tradycją spółdzielczości i z pewnością łatwo z tego nie zrezygnują.

Reasumując ocenę merytoryczną treści rozprawy, uważam, że recenzowana rozprawa z jednej strony stanowi umiejętne przedstawienie wyników analizy wiedzy naukowej na temat rewizji finansowej i lustracji spółdzielni mieszkaniowych w Polsce, a z drugiej zawiera nową formułę audytu pozwalającą zaprezentować specyficzny charakter działalności spółdzielni zaspokajający potrzeby informacyjne interesariuszy. Zaproponowany model zintegrowanego audytu spółdzielni mieszkaniowej jest realny, możliwy do zastosowania w praktyce, oczywiście z uwzględnieniem wcześniej wskazanych ograniczeń. Tym samym cel rozprawy został osiągnięty, a przyjęte hipotezy potwierdzone.

3. Ocena formalnej strony rozprawy

Konstrukcja pracy jest podporządkowana realizacji głównego jej celu. Praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Całość zamyka się 235 stronami tekstu, 6 załącznikami, tabelami (56) i rysunkami (55). Wykaz wykorzystanych źródeł obejmuje: 169 pozycji zwartych i ciągłych, w tym kilka angielskojęzycznych, 8 aktów prawnych, 14 materiałów źródłowych i 43 źródła internetowe.

Praca napisana jest poprawnym językiem, jasnym i zrozumiałym. Zauważono nieliczne potknięcia językowe, które ze względu na niską istotność nie zasługują na prezentację.

Konstrukcja pracy jest przemyślana, zgodna z przyjętą koncepcją i założeniami metodycznymi, zastosowano logiczną prezentację poszczególnych zagadnień, konsekwentnie dążąc do realizacji przyjętych celów i weryfikacji hipotez.

4. Konkluzja

Oceniając syntetycznie całość rozprawy, stwierdzam, że temat pracy i jej treść zostały poprawnie zlokalizowane we współczesnej tematyce badawczej rachunkowości, w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie finansów. Cel pracy został osiągnięty oraz udowodniono przyjęte hipotezy badawcze.

W pracy widać wielopłaszczyznowe studia literaturowe, świadczące o opanowaniu przez Doktorantkę wiedzy teoretycznej z zakresu rachunkowości, a przeprowadzone badania empiryczne, uzyskane wyniki i ich interpretacja świadczą o umiejętności samodzielnego prowadzenia badań za pomocą odpowiednio dobranych metod.

Wobec powyższego stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Anety Brzeskiej spełnia wymogi określone w art.13 ust.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, a tym samym może być podstawą nadania stopnia doktora nauk ekonomicznych, w dyscyplinie finanse.

Wobec powyższego rekomenduję Radzie Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Katowice, 04.04. 2019 r.

